

Утвърдил.....

Венелина Шпицер

Директор на ДГ № 103

„Патиланско царство” гр. София

Заповед № РД – 14-08/16.09.2024 г.

МЕХАНИЗЪМ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА И НАСИЛИЕТО В ДГ №103 „ПАТИЛАНСКО ЦАРСТВО” 2024/2025 УЧЕБНА ГОДИНА.

ВЪВЕДЕНИЕ И ЦЕЛ НА НАСТОЯЩИЯ ДОКУМЕНТ

Въвеждането на общ механизъм за противодействие на тормоза и насилието се налага от разбирането, че реален напредък в справянето с насилието и тормоза може да бъде постигнат само при прилагането на последователна и целенасочена политика, която се споделя и изпълнява от всички участници във възпитателно- образователния процес в детската градина. Тя регламентира в дългосрочен план целите и задачите по отношение на превенцията на насилието, както и разписва конкретни роли, отговорности и процедури за действие при възникнали ситуации на насилие и тормоз.

I. ИЗМЕРЕНИЯ НА НАСИЛИЕТО И ТОРМОЗА В СИСТЕМАТА НА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Насилието над деца е сериозен проблем, значимостта на който се определя както от разпространението му, така и от тежките последици, които може да окаже върху детското развитие. Това определя голямото значение на ранното разпознаване на децата, които са жертви на насилие. Детската градина може да изиграе важна роля в тази насока, тъй като в нея децата прекарват голяма част от времето си. Педагогическите специалисти са значими фигури в живота на децата. Те са първите, които могат да забележат симптомите на преживяното насилие и тяхна задача е да окажат подкрепа на детето, като се създаде с него връзка на доверие и благоприятна обстановка в която да го изслушат и разговарят с него.

Всяко дете има право да получи физическо, психическо, социално и емоционално развитие. На улицата, въкъщи във филмите и новините насилието става част от нашето всекидневие. Децата са най-уязвими в това отношение. Ние трябва да ги научим да бъдат внимателни и да не се доверяват на непознати, да не се срамуват да споделят това, което ги притеснява. С помощта на родители и учители децата трябва да бъдат сигурни в действията и постъпките си, да не се чувстват объркани, унижени и безпомощни.

Какво е насилие?

В България в официална употреба е дефиницията на понятието „насилие“, дадена в параграф 1, т. 1-5 от допълнителните разпоредби на Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето:

„Насилие“ над дете е всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, водеща до действителна или вероятна вреда върху здравето, живота, развитието или достойнството на детето, което може да се осъществява в семейна, училищна и социална среда.

„Физическо насилие“ - е причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка или страдание, без разстройство на здравето. Негативна реакция към поведението на децата. Често физическото насилие е свързано с погрешно разбиране на децата да се научават много бързо на нещата от живота и очакването бързо да се контролират и владеят.

„Емоционално насилие“ - под емоционално насилие се разбира непрекъснатата критика, засрамване, унижаване, порицаване, заплахи, подигравки, предизвикване на страх и безпокойство у детето, постоянно недоволство от неговото поведение. Възможно е родителите съзнателно да се дистанцират от детето, да пренебрегват молбите за помощ, за внимание, за насърчаване

„Психическо насилие“ - са всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето, като подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение, както и неспособността на родителя, настойника, попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури подходяща подкрепяща среда.

„Сексуално насилие“ е използването на дете за сексуално задоволяване. Сексуално насилие и злоупотреба над дете според определението на Световна здравна организация е „участието на дете в сексуални действия, които той или тя не разбира напълно и за които не е в състояние да даде информирано съгласие, или за които детето не е подготвено от гледна точка на развитието си и не може да даде съгласие, или които са в нарушение на законите или социалните табу на обществото“.

„Сексуална експлоатация“

Сексуалната експлоатация на деца предполага използването на лице под 18 – годишна възраст с оглед задоволяването на сексуалните потребности или желания на друго лице срещу възнаграждение или друго заплащане, предложено на детето или на други лица. Подобни преживявания имат увреждащо въздействие върху биологичните, емоционалните и социалните потребности на детето.

„Неглижиране“ - занемаряване се наблюдава когато родителите не посрещат основните нужди на своето дете - храна, дрехи, дом, топлина и медицински грижи и го оставят без надзор.

„Пренебрегване“ е неуспехът на родителя, настойника и попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури развитието на детето в една от следните области: здраве, образование, емоционално развитие, изхранване, осигуряване на дом и безопасност, когато е в състояние да го направи. Насилието може да бъде от възрастен към дете, между деца и от дете към възрастен. Като синоним често се използват „неглижиране“ или „занемаряване“.

„Синдром на родителско отчуждение (PAS)“ - Синдрома на родителското отчуждаване е нарушение в детското развитие, в контекста на спора за родителските права при развод. Най-често синдрома възниква след целенасочено проведена кампания по очерняне на единият родител. В тази ситуация единият родител влиза в ролята на “отчуждаващ” - тенденциозно упражняващ манипулация върху детето по отношение на другият родител. Като следствие другият родител бива поставен в ролята на “отчужден”. В реда на манипулирането и “обучаването” на детето в намразване до отхвърляне на контакт с другия родител, са необходими известни предпоставки и поведенчески реакции използвани от отчуждителя.

Какво е тормоз (bullying)?

Тормоз е последователно, целенасочено, умишлено, враждебно, повтарящо се поведение на едно или повече лица, които желаят да причинят вреда на други. Тормозът е специфичен вид насилие сред децата и е сред най-неуловимите форми на агресивно поведение и насилие. Но не всеки акт на насилие е тормоз. Тормозът между връстници е групов феномен. Случаите на тормоз се извършват в групова среда, в присъствието на други връстници и в отсъствието на възрастни. Когато някой умишлено причинява или опитва да причини травма или дискомфорт на друго дете чрез физически контакт, чрез думи или по друг начин. Тормозът, независимо от това как се упражнява, е много сериозно, оставящо траматични следи действие, защото тормозеният не може да се защити със собствени усилия. Тормозът не спира от само себе си, без външна намеса. Тормоза се определя като сбор от съзнателни негативни постъпки, които са дълготрайни насочени към едно и също дете от едно дете или група. Ключови в разбирането за тормоза са следните характеристики:

- злонамерена проява, която има за цел да нарани или унижи дете;
- извършва се от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция, за да нарани другата физически или психически, да я унизи или изолира;
- повтаря се многократно във времето, а не е еднократен и изолиран акт на насилие.

Проявите на тормоз най-общо могат да бъдат описани като:

Физически тормоз - например, блъскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение.

Физическият тормоз включва контакт човек-човек. Понякога това може да е трудно да се разграничи от грубата игра, но ако е в неподходящо време или ако не всички са удобни, може да е тормоз.

Вербален тормоз - словесни изрази, които имат за цел да унижат и оскърбят детето на база раса, пол, религия, сексуалност, увреждане или друго, с което се подчертава различие от останалите. Включва подмятания, подигравки, унижение, заплахи, обиди.

Скрит тормоз – „скритият тормоз“ се отнася до действия, извършени зад гърба на човек. Това се прави единствено с цел да се наруши репутацията на дадено лице или да се причини унижение. Примерите за скрито тормоз включват:

- Разпространяване на слухове или генериране на лъжи за човек;
- осъществяване на негативни движения с език на тялото;
- гледайки някого;
- играене шеги, които смущават и унижават човек;
- подражавайки някой по неприятен начин;
- убеждавайки другите да се разделят с някого

Психически тормоз - например, подмятане, подиграване, закачане, обиди, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на личните вещи, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене; словесни изрази, които имат за цел да унижат и оскърбят детето на база раса, пол, религия, сексуалност, увреждане или друго, с което се подчертава различие от останалите. Когато е в група - под формата на изолиране, игнориране, изключване от групови дейности, избягване, одумване и разпространение на злобни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз.

Сексуален тормоз - представлява всяка форма на нежелано словесно, несловесно физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или водещо до накърняване на достойнството на лицето, и по-специално създаване на смущаваща, враждебна, деградираща (принизяваща), унижителна или обидна обстановка. Включва измислянето на сексуализирани прякори или имена, коментари за външността на някой и подигравки със сексуално значение, неподходящо докосване, бележки и надписи със сексуално съдържание и т.н. до по-екстремни форми на нападане и насилие.

Тормоза може да се случва както във физическа среда, така и във виртуална среда (**кибертормоз**)

Разлики между тормоз и закачки или игра между децата

По-голямата част от ситуациите на тормоз могат да бъдат овладени от учителите, а някои - от самите деца. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест. На първо място важно е да се разграничат случаите, когато не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между децата. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на децата, включително и на тези, които само присъстват без активно да участват. Следното би могло да помогне за правилна оценка на ситуацията:

- Ако децата се закачат, бутат или блъскат или си разменят шегички, като при това се смеят, разменят си ролите и позициите и никое от тях няма видимо доминиращо положение, а околните не им обръщат особено внимание, то най-вероятно става дума за игра.
- Ако едно от децата е видимо напрегнато, не се усмихва, опитва се да се махне, ако ролите не се сменят, а другото дете е в постоянно доминираща позиция и това поведение привлича вниманието на околните, то най-вероятно става дума за тормоз.
- Ако детето не се чувства добре от закачките и подигравките, тогава поведението може да е тормоз.
- Ако детето, към което са отправени подигравките, поиска от другото дете да спре и той или тя не спират да се подиграват, тогава става въпрос за тормоз.
- Ако детето което дразни, продължава да дразни или дразни отново и отново, това е тормоз.
- Ако дразненето е за нещо, което детето не може да промени (височина, носене на очила, тегло, способност да чете, атлетически способности и пр.), тогава може да е тормоз.
- Ако има и други хора наоколо, които наблюдават ситуацията и се окуражават или се присъединяват към ситуацията на подигравки, това е тормоз.
- Ако едното дете е по-силно или по-популярно, по-голямо на възраст или по-властно, това може да е тормоз.
- Ако се касае просто за приятелска игра, учителят може да се намеси, за да предупреди децата да внимават да не се наранят. Ако обаче наблюдаваното поведение може да бъде определено като тормоз, е необходимо да се предприемат съответните стъпки, описани в механизма.

Физическото насилие и тормоз са формите, които възрастните най-често забелязват и затова често мерките за справяне обикновено са насочени именно към тях. Психическото насилие и тормоз по-трудно могат да бъдат установени, тъй като не са така видими, а и децата, от своя страна, нямат нагласата да споделят с възрастните за своите преживявания.

Проблемът се задълбочава, когато психическото насилие и тормоз, като обидните думи и прякори, социалното изолиране и други се подценяват от възрастните и се считат за нормална част от процеса на социализация и израстване на децата. Ето защо е важно да се обърне внимание още при първите признаци за съществуването на насилие и тормоз.

Признаци, по които може да се разпознаят насилието и тормозът:

Разпознаването на насилие и тормоз включва следните физически и поведенчески признаци:

- различни по вид и цвят натъртвания, включително синини, постоянни или чести червени петна, включително от пръсти, насинени очи, следи от ухапване;
- неправдоподобни или объркани обяснения за травмите, включително едностранни отговори;
- безпокойство и крайности в поведението - от агресивност до пасивност;
- лоша представа за себе си - децата смятат, че са заслужили насилието;
- прекалена отстъпчивост на детето и оставяне без протест да се прави каквото и да било с него;
- влошаване на здравословното състояние, което включва прилошавания, главоболие, отпадналост;
- чести отсъствия от детската градина;
- детето може да стане затворено и изолирано, да не желае да контактува с връстниците си;
- агресивно поведение и/или поведение, насочено към привличане на вниманието, упорито непослушание, самонараняване;
- внезапни избухвания, които са необичайни за възрастта или за нивото на развитие на детето;
- бягане и криене;
- загуба на доверие, неучастие в общите занимания в детската градина, ниска самооценка;
- занемаряване (постоянно обличане на едни и същи дрехи или отказ да сресва косата си);
- психосоматични симптоми като болки в стомаха, главоболие, гадене и др., оплаква се, че сънува кошмари и сънят му е нарушен;
- различни прояви на сексуализирано поведение (имитация на сексуален акт, разголване, използване на език, свързан със сексуални действия и т.н., които са нехарактерни за съответната възраст);
- наблюдават се промени в навиците.

Тормозът между деца спада към насилието над дете и се третира с мерките на Закона за закрила на детето. Според чл. 7, ал. 1 и 2 от Закона за закрила на детето всяко дете има право на закрила от насилие и всеки, на когото стане известно за дете, преживяло насилие, е длъжен да сигнализира органите по закрила.

Причините за насилието и тормоза са много и комплексни и детската градина не би могла да повлияе на всички, но целта е успешно да се намалят тези фактори, които са свързани със средата в самата институция и които допринасят за проявата на насилие и агресивни модели на поведение. За сигурна образователна среда и нулева толерантност към насилие и тормоз са необходими:

- системни усилия за възпитаване у децата на социални умения и нагласи, които не допускат насилие във взаимоотношенията;
- подобряване на физическата среда (с фокус върху стаите, помещения за хранене, както и санитарните помещения), която не съдържа предпоставка за изява на агресивното поведение и в същото време създава условия за формирането на групата/класа като общност;
- работа с нагласите към ученето, които намаляват съревнователния елемент между децата за сметка на екипната работа и споделяне на проблеми в общността на групата, както и проектно-базирано обучение, включително и изнесени дейности, които дават отлични резултати в тази посока;
- последователни стъпки за разбиране на последиците от насилието и тормоза и мерки за подкрепа на децата за справяне с неприемливото поведение, които не наблягат на наказанието.

II. ПОЛИТИКА ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И ИНТЕРВЕНЦИЯ НА НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ В ДГ № 103

Цялостната политика за противодействие се реализира на равнище детската градина и на равнище група, като на всяко едно от тези равнища се осъществяват дейности по превенция и интервенция (реакция).

Основен принцип при изграждането на политика за превенция и интервенция на насилието и тормоза в детска градина № 103 „Патиланско царство“ е прилагането на цялостен подход, полагане на координирани и последователни усилия, споделени ценности, философия, норми, правила и традиции за участие и взаимодействие на директора, педагогическия и непедагогическия персонал и родителите децата за изграждането на по-сигурна възпитателно-образователна среда.

1. Основни цели, принципи, философия на политиката за превенция и интервенция на насилието в ДГ № 103 „Патиланско царство” са:

- Да създаде позитивна култура и климат в детската градина;
- системни усилия за възпитаване у децата на социални умения и нагласи, които не допускат насилие във взаимоотношенията;
- да повиши осведомеността на всички участници в процеса на предучилищното образование, че насилието е неприемливо поведение;
- да разработи система за превенция, която създава условия за превантивна работа с детската групата и включва децата във възпитателно-образователни дейности, игри, семинари, работилници, които да ги запознават с различните форми на насилие и тормоз, чрез които се възпитава уважение и толерантност към различията, развива се чувствителност към границите на другия, етика на взаимоотношенията, кое поведение е приемливо и кое - не, как да се реагира на неприемливо поведение, др.;

- разглеждане на ситуации, в които най-често се проявява агресивно поведение, за разбиране насоката на агресивното поведение, негови причини и цели, за да се разбере същността на негова мотивация;
- да създаде система за интервенция като разработи или разясни съществуващи правила и процедури във връзка с всяка една проява на насилие и тормоз, вкл. по отношение на идентифициране и сигнализиране;
- да създаде система за предоставяне на подкрепа за пострадалите и въввлечените в ситуациите на насилие и тормоз;
- работа с нагласите към ученето, които намаляват съревнователния елемент между децата за сметка на екипната работа и споделяне на проблеми в общността на групата, както и проектно-базирано обучение, включително и изнесени дейности, които дават отлични резултати в тази посока;
- да създава механизми за проследяване на ефективността от дейностите по превенция и интервенция.
- позитивна култура и климат, които приемат различието и разнообразието и се базират на принципите на приобщаващото образование.
- възможност за развитие на сигурна среда, в която децата открито споделят и обсъждат теми, свързани с насилието;
- прилагането на цялостен институционален подход;
- споделено разбиране за насилието и тормоза и последиците;
- подкрепа и мотивиране на децата и служителите, в т.ч. информиране, обучение, консултиране, супервизия и изграждане на капацитет за справяне с насилието;
- въвеждане на образователни стратегии и дейности за превенция (вкл. мерки по информиране), които:
  - Развиват емпатия и уважение сред децата;
  - Ясно адресират агресивно поведение;
  - Изграждат нулева толерантност към всички форми на насилие;
- системност и регулярност при вписване, изясняване и прилагане на мерки и последващи действия в случаи на насилие и тормоз;
- координация и последователни усилия от страна на детската градина за изграждане на мрежа от взаимовръзки и взаимодействия за изграждане на по-сигурна среда;
- партньорство с родителите;
- непрекъсната оценка и проследяване на ефективността на цялостната политика за превенция и интервенция на насилие и тормоз.

Причините за насилието са много и комплексни и детската градина не би могла да повлияе на всички. Но целта е успешно да се намалят тези фактори, които са свързани със средата в самата институция, и които допринасят за проявата на насилие и агресивни модели на поведение.

За сигурна възпитателно-образователна среда и нулева толерантност към насилие и тормоз са необходими:

- системни усилия за възпитаване у децата на социални умения и нагласи, които не допускат насилие във взаимоотношенията;
- подобряване на физическата среда (с фокус върху занималните, общите помещения за хранене както и санитарните помещения), която не съдържа предпоставка за изява на агресивното поведение и в същото време създава условия за формирането на групата като общност;
- последователни стъпки за разбиране на последиците от насилието и тормоза и мерки за подкрепа на децата за справяне с неприемливото поведение, които ненаблягат на наказанието. Цялостната политика за противодействие се реализира на равнище детската градина и на равнище група, като на всяко едно от тези равнища се осъществяват дейности по превенция и интервенция (реакция).

Превенцията на насилие и тормоз включва комплекс от мерки, които имат за цел ограничаване и/или елиминиране на предпоставките и рисковите фактори, допринасящи за насилието. Превенцията поставя приоритет върху дейности на равнище група, например създаване на правила на отношения в групата, тематични дискусии, за обсъждане въпроси, които вълнуват или смущават децата, като по този начин се създава пространство за мислене и отработване на агресията чрез говорене, разиграване на ситуации, тяхното обсъждане и съответно осмисляне и развиване на нови умения и модели за ненасилствени отношения и поведение. Интервенциите включват отговора на детската градина при възникнали ситуации на насилие и тормоз. Това са последователни действия и мерки, които целят спиране и разрешаване на възникнала вече ситуация на насилие, тормоз и криза и се реализират като отчитат индивидуалните потребности на всяко дете, въввлечено пряко или косвено в ситуацията, като се прилага принципа на най-добрия интерес на детето.

2. Разработване и въвеждане на система за предотвратяване и противодействие на тормоза в ДГ № 103 „Патиланско царство“.

- 2.1.** Разработване на система от мерки за реализиране на сигурна образователна среда;
- 2.2.** Разработване и въвеждане на система за предотвратяване и противодействие на тормоза в ДГ 103 „Патиланско царство”.
- 2.3.** Дейности на равнище ДГ № 103
- 2.4.** Превенцията на равнище ДГ включва оценка на проблема, създаване на координационен съвет, изготвяне на план за противодействие на тормоза в ДГ и създаване на единни вътрешни правила, актуализира се в началото на всяка учебна година.

3. Оценка на проблема

3.1.Оценката на тормоза в ДГ № 103 „Патиланско царство“

Оценката на проблема изисква да се даде отговор на следните въпроси:

- ✓ Осъзнава ли се проблемът и какво се знае за него?
- ✓ Кой видове и какви форми на тормоз има в детската градина?
- ✓ Колко често те се проявяват?
- ✓ Къде са местата, на които най-често се случват?

✓ Кои са участниците?

За да се изгради защитна мрежа е необходимо да се поставят ясни граници, изграждане на ценности, правила и процедури, които не допускат прояви на насилие и тормоз във взаимоотношенията в детската градина.

Оценката да се извършва регулярно, в началото и в края на учебната година, като за целта могат да се използват редица инструменти като специални въпросници, дискусии с участието на цялата градинска общност, фокус групи с деца, учители, родители и др. Резултатите от оценката и наличието на проблем се представят от координационния съвет и се обсъждат на тематичен педагогически съвет, на който участие могат да вземат всички заинтересовани страни. Резултатите се обсъждат на родителските срещи. Оценката на тормоза се извършва от учителите по групи до 3 седмици от началото на учебната година и до 3 седмици преди края на учебната година.

Резултатите се обработват в десетдневен срок от КС за справяне с насилието.

След обобщаване на резултатите от изследването, резултатите от оценката и наличието на проблем се анализират на педагогически съвет.

4. Създаване на координационен съвет

Със заповед на Директора на ДГ № 103 „Патиланско царство“ е създаден координационен съвет с ясни функции и делегирани отговорности, който отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с тормоза. Съветът се ръководи от председател и включва учители.

5. План за противодействие на тормоза

В началото на учебната година КС изготвя план за противодействие на тормоза в детската градина. Този план съдържа описание на всички дейности по превенция и интервенция на равнище група и ДГ № 103. Той е със срок една учебна година и се ревизира и актуализира всяка учебна година.

Планът включва описание на всички дейности по превенция и интервенция на ниво институция и ниво група и е индивидуален за всяка детска градина. В плана са очертани срокове и отговорности по изпълнение на дейностите по превенция и интервенция.

6. Планиране/Актуализиране на дейности по превенция

6.1. Дейности по превенция на равнище детска градина:

- създаване/актуализиране на етичен кодекс;
- създаване на единни групови правила, които да станат част от Правилника за дейността на ДГ № 103;
- осигуряване на участие на децата в подготовката, организирането и реализирането на дейностите по превенция;
- планиране на конкретни дейности по превенция на ниво група - отбелязване на празници, участие в инициативи, работилници, организиране на ателиета и др.;
- планиране на конкретни дейности за реализиране на партньорство с родители - провеждане на тематични срещи, организиране на работилници за родители и др.

- внасяне на промени в Правилника за дейността на детската градина при необходимост;
- запознаване на детската общност с определението, проявлението и последиците от насилието и тормоза;
- подобряване на системата от дежурства с оглед недопускане на насилие и тормоз в ДГ.
- повишаване квалификацията на педагогическия персонал за работа с програмите, включително реализиране на специализирани обучения за определени категории от работещите в институциите на предучилищното образование за превенция и справяне с насилието и тормоза;
- информирание и актуализиране на информацията за наличните ресурси в общността - съществуващи услуги и програми за превенция и противодействие на насилието и тормоза в детската градина.

6.2. Дейностите за превенция на ниво група включват:

- Децата и учителят създават правила за поведение на групата;
- обучителни дейности и работа с групата, в които водеща роля има учителя. При работата на равнище група следва да се прилагат всички форми на групова работа, дискусии, решаване на казуси, ролеви игри, интерактивни игри, споделяне на опит, като се използват възможностите на учебната програма, вкл. теми от глобалното, гражданското, екологичното, здравното и интеркултурното образование. Целта е да се създаде пространство, в което се говори открито за насилието и тормоза и се работи за формирането у децата на нагласи и социални умения за здравословно и ненасилствено общуване, емпатия, толерантност и уважение към различията, решаване на конфликти и др.

6.3. Основните теми:

- Правата на децата и отговорностите, които те създават по отношение на околните. - Ценностите - какво са, какви могат да бъдат, как се проявяват в поведението, как се прилагат в ежедневието?
- Какво представляват насилието и тормозът, разпознаваме ли ги, как можем и на кого да съобщаваме за случаи на насилие и тормоз?
- Какви са преживяванията на извършителя, последователите, потърпевшия и наблюдателите?
- Как се чувстваме, когато видим прояви на насилие и тормоз и какво правим? Какво можем да направим?
- Използване на подход, ориентиран към децата. Осигуряване на условия за участие на децата, които да станат естествените помощници при реализирането на дейностите по превенция.
- Провеждане на родителски срещи.

7. Дейности по интервенция

Дейности по интервенция на ниво детска градина задължително се включват в Годишния план за дейността на институцията и се приемат на първия педагогически съвет за учебната година.

Включват:

- Създаване/актуализиране на процедури за действие при инциденти, работа по случай, включително насочване към услуги;
- въвеждане на Дневник за случаи на насилие и тормоз за съответната учебна година. Всяка описана в дневника ситуация, съдържа следната информация: дата, група, участници, вид насилие и ниво, какво е предприето като действие, подпис на служителя. На базата на вписаните ситуации координационният съвет извършва анализ и оценка на риска от продължаване на насилието и тормоза;
- изготвяне на годишен доклад от Координационния съвет и препоръки за създаване на по-сигурна образователна среда до директора на ДГ №103.
- координационният съвет е отговорен за анализа и разпознаването на деца и ученици, които участват и се въвличат в ситуации на насилие и тормоз, без значение дали извършват проявите или са пострадали от насилието. От анализа координационният съвет дава становище за индивидуална работа по случай с дете, което се намира в ситуация на риск по смисъла на Закона за закрила на детето и Закона за предучилищното и училищното образование, предлага мерки и конкретни интервенции, които могат да бъдат индивидуална, групова работа и др.
- координационният съвет дава становище и насочва детето към допълнителна подкрепа за личностно развитие на дете в риск. Дневникът се съхранява при член на координационния съвет, определен от директора на детската градина;
- инициране на работа по случай, включително насочване на случая към други служби;
- индивидуалната работа по случай с дете се осъществява интегрирано от мултидисциплинарен екип. При становище от координационния съвет в детската градина за инициране на работа по случай или ако не се свика Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие, и за взаимодействие при кризисна интервенция, психолог следва да иницира работа по случай с детето в детската градина. Всеки служител в детската градина е длъжен при установяване на случай на насилие и тормоз незабавно да уведоми директора на институцията.

8. Дейности по интервенция на ниво група - отнасят се до всички ситуации на насилие и тормоз.

- Обсъждане между децата и учителя на групата с цел изясняване на възникнал проблем, влиянието върху всички участници и свидетели, последствията, както и възможните решения.
- Съвместни действия между учители, координатор ДГ и включване на външни специалисти.
- Използване на посредник при разрешаване на конфликта.
- Провеждане на родителска среща.

9. Работа с родители - важна част от реализирането на цялостната политика и важно условие за нейната ефективност. Партньорството с родителите е необходимо както в случаи на превенция, така и в случаи на интервенция. Във всички случаи е необходимо родителите на участващите в ситуацията на насилие или тормоз деца да бъдат уведомени за случилото се, както и за предприетите от институцията действия за разрешаване на ситуацията.

9.1. Насоки към учителите за разговор с родителите.

Разговорите започват със силните страни на децата и след това се представя ситуацията. Останалите родители от групата също се информират за ситуацията и предприетите действия с цел изясняване на неизвестните и сваляне на напрежението. По този начин се ограничават различни интерпретации и спекулации поради непознаване на ситуацията. Родителите трябва да бъдат информирани, че критиките, обидите и negliжирането на другото дете или деца от тяхна страна са недопустими и само ще задълбочат конфликта.

Разговорът се провежда на подходящо място, в партньорски взаимоотношения, като се оставя отворено пространство за споделяне на техните опасения и гледни точки.

От разговора могат да бъдат изведени конкретни договорености - кой какво може да предприеме и какво се очаква като резултат. Учителите дават конкретни препоръки на родителите какво биха могли да направят и се обсъжда дали това е според възможностите им. По преценка учителят може да насочи родителите за консултация с психолог, или с други специалисти при необходимост.

9.2. Насоки за работа с родители, когато не съдействат

В случай, че родителите отказват да съдействат или по някакъв начин саботират действията на детската градина, учителят следва да се обърне към координационния съвет и случая да се обсъди.

10. Ресурсна обезпеченост

Ръководството на ДГ № 103 „Патиланско царство“ осигурява ежегодно обучение на служителите по теми, свързани с насилието и тормоза. Обучени специалисти за интервенция в ситуации на тормоз в детската градина, а при липса на такива се обърща към външни за институцията специалисти, които са обучени за интервенция в ситуации на тормоз и насилие.

Информация, материали по темата за насилието и тормоза в детската градина, информация за наличните ресурси в общността и други.

Приложения:

Приложение 1: Класификация на формите на насилие и тормоз и предприемане на съответни действия.

Приложение 2: Насоки за интервенция.

Приложение 3: Кога, кой и къде може да подава сигнал за дете в риск?

Приложение 4: Алгоритъм за прилагане на механизма за противодействие на тормоза и насилието в дг № 103, „Патиланско царство“;

Приложение 5: Правила за превенция на тормоза и насилието на детска градина №103 "патиланско царство", за учебната 2022/2023 г.

Приложение 1:

**КЛАСИФИКАЦИЯ НА ФОРМИТЕ НА НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ И
ПРЕДПРИЕМАНЕ НА СЪОТВЕТНИ ДЕЙСТВИЯ
НИВА НА НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ**

ПЪРВО НИВО - НАРУШАВАНЕ НА ПРАВИЛАТА:

- Форми на физическо насилие са например: леко удряне, бутане, щипане, драскане, дърпане на коса, хапане, подритване, замърсяване или разрушаване на нечия собственост.
- Форми на психическо насилие са например: омаловажаване, клюкарстване, обиждане, осмиване, засрамване, подвикване, ругане, клеветене, подигравки, унижение, заплахи, нецензурни/неприлични коментари, измисляне на прякори, изключване от групови или съвместни дейности, фаворизация/предпочитания, базирани на различие, разпространяване на слухове.
- Форми на сексуално насилие са например: показване на неприлични жестове и действия, вербален тормоз със сексуално съдържание, разпространение на истории и изображения със сексуален подтекст, съблазняване от друго дете или възрастен, злоупотреба с власт при подстрекаване, изнудване, склоняване и/или принуждаване към сексуални действия.
- Форми на кибернасилие са например: обидни колажи, снимки, видеа, коментари, обаждания и изпращане на обидни съобщения (SMS, MMS, съобщения в социалните мрежи и др.), използване на дискриминативни и обидни етикети, използване На първо ниво действията се предприемат от класен ръководител или учител заедно с родител, като се осъществява педагогическа работа - индивидуално, за група деца група.

При наличие на щети от материален характер – те се възстановяват.

Ако педагогическата работа не дава резултат и насилственото поведение се повтаря, последствията са по-сериозни, то тогава следва се да предприемат действия, предписани за ситуации от второ или трето ниво.

Ситуациите от първо ниво не се регистрират в Дневника със случаи, защото са първа проява на насилие и не се тълкува като тормоз.

- 1) Прекратяване на ситуацията и успокояване/интервенция към всички участници.
- 2) Учителят подробно се информира за случилото се от всички свидетели и участници в ситуацията на насилие.
- 3) Уведомяване на родител от учителя на групата.
- 4) Консултации - предприемане на индивидуални разговори с участниците от учителя.
- 5) Мерки и действия от страна на учител - намиране на решение, което удовлетворява страните и служи за пример на наблюдателите.
- 6) Проследяване на изпълнението на предприетите мерки и действия.

ВТОРО НИВО - ПОВТАРЯНЕ НА ЕДНИ И СЪЩИ НАРУШЕНИЯ НА ПРАВИЛАТА ИЛИ НАСИЛИЕ С ПО-СЕРИОЗНИ ПОСЛЕДИЦИ -ТОРМОЗ:

- Форми на физически тормоз са например: шамаросване, удряне, стъпкване или късане на дрехи, ритане, обграждане, плюене, отнемане и разрушаване на нечия собственост, дърпане на нечий стол изпод него, дърпане за уши или коса.
- Форми на психически тормоз са например: изнудване, заплашване, несправедливо наказание, забрана за общуване, отхвърляне и манипулация, подигравки, отправени пред цялата група, публично унижение, обиди; интригантстване, разпространяване на слухове, публично отхвърляне и игнориране, неприемане, манипулиране и използване.
- Форми на сексуален тормоз са например: сексуално докосване, показване на порнографски материали, показване на интимни части на тялото и сваляне на дрехи, подтикване или принуждаване към сексуални действия, заснемане в сексуални пози.
- Форми на кибертормоз са например: непоискано заснемане и разпространяване на снимки и видео, злоупотреба с влогове, блогове, форуми, социални мрежи, заснемане и разпространение без разрешение, унизителни за детето снимки/видео.

На второ ниво действията се предприемат от учител, координатор, участие на родител, като се уведомява директора.

По преценка се подава сигнал до ОЗД и/или полиция.

Координационният съвет прави оценка на риска и може да даде становище за инициране на работа по случай. Ако присъствието на родител не е в най-добър интерес на Ситуацията на тормоз се описва в Дневника със ситуации от свидетеля на случилото се или учителя.

Възстановяване на щети при наличие на такива.

- 1) Прекратяване на ситуацията и успокояване/интервенция към всички участници.
- 2) Учителят подробно се информира за случилото се от всички свидетели и участници в ситуацията на насилие.

Всеки служител, който е станал свидетел на насилието, може да подаде сигнал към ОЗД.

- 3) Учителят съобщава на Координационния съвет за случая. Прави се оценка на случая и по преценка директорът подава сигнал от името на институцията до ОЗД и/или полицията и се иницира работа по случай.

- 4) Уведомяване на родител.

- 5) Мерки и действия - работа на координационния съвет: анализ на ситуациите от регистъра и предприемане на работа по случая.

- 4) Уведомяване на родител.

- 6) Консултации.

- 7) Мониторинг на предприетите мерки и действия.

ТРЕТО НИВО - СИСТЕМНА ЗЛОУПОТРЕБА, КАКТО И СИТУАЦИИ, В КОИТО СЪЩЕСТВУВА ОПАСНОСТ ЗА ЖИВОТА И ЗДРАВЕТО ЗА КОЙТО И ДА Е ОТ УЧАСТНИЦИТЕ В СИТУАЦИЯТА:

- Форми на физически тормоз са например: сбиване, задушаване, събаряне, причиняване на изгаряния и други наранявания, намушкване с остър предмет, провесване от прозорец или високо място, ограничаване

на движението, лишаване от храна, излагане на ниски или високи температури и заплашване с оръжие.

- Форми на психически тормоз са например: сплашване, изнудване със сериозни заплахи, насилствено отнемане на пари и вещи, клетви, които накърняват сериозно достойнството, публично унижение, ограничаване на движението, склоняване за употреба на психоактивни вещества, включване в антисоциални групи и организации.

На трето ниво се уведомява незабавно ОЗД и/или органите на полицията. Действията на ниво институция се предприемат от директора заедно с координационния съвет със задължителното участие на родител и компетентни власти, организации и услуги (центрове за социална работа, здравни центрове, отдел закрила на детето, полиция и др.).

Ситуациите на тормоз от трето ниво се описват в Дневника със случаи, като по тях се предприема интензивна работа, включваща всички участници; правят се оценки на потребностите и план за действие, както и се инициират процедури в съответствие със Закона за закрила на детето.

- 1) Прекратяване на ситуацията и успокояване/интервенция към всички участници.
- 2) Учителят подробно се информира за случилото се от всички свидетели и участници в ситуацията на насилие. Незабавно се уведомява директорът и се подава сигнал към ОЗД и/или органите на полицията.
- 3) Уведомяване на родител.
- 4) Консултации - предприемане на индивидуални разговори с участниците.
- 5) Мерки и действия - работа на КС; анализ на ситуацията от регистъра и предприемане на индивидуална работа по случа с дете в риск от тормоз. Мониторинг на предприетите мерки:

- Форми на сексуален тормоз са например: съблазняване от друго дете, злоупотреба с власт при подстрекаване, изнудване, склоняване и/или принуждаване към сексуални действия, блудство, изнасилване, кръвосмешение.

- Форми на кибертормоз са например: повторно действие на непоискано заснемане и разпространяване на снимки и видеозаписи, злоупотреба с влогове, блогове, форуми, социални мрежи, профили и лични данни, заснемане без разрешение, заснемане и разпространение на сцени на насилие, разпространение на записи и снимки и видео на детска порнография. Ако присъствието на родител не е в най- добър интерес на детето, например би го наранил, застрашил безопасността му или би нарушил училищната процедура, директорът следва да информира отделите за закрила на детето, центъра за социална работа и/или полицията.

При материална щета се съставя Протокол за възстановяване на щетата. Приобщаващото образование, Закона за предучилищното и училищното образование, насочване към други служби и/или услуги от страна на директора.

Ако друга организация или услуга е въввлечена в работата с детето, институцията установява връзка с тези организации или услуги и синхронизира дейностите.

- б) Проследяване на изпълнението на предприетите мерки и действия.

Приложение 2:

НАСОКИ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ

1. Прекратяване на ситуация на насилие и тормоз.
2. Подход за възстановяване на щетата.
3. Действия при тежък инцидент или при повторна ситуация на насилие или тормоз.
4. Насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността.
5. Действия при насилие на дете срещу член на екипа на институцията.
6. Действията при насилие на възрастен срещу дете.

Намесата и справянето с конкретни ситуации на тормоз и насилие е част от цялостната политика на институцията срещу насилието. Намесата на възрастните следва внимателно да се обмисли и планира. Тя трябва да бъде последователно прилагана от цялата общност на детската градина, за да бъде максимално ефективна. Важно е да не бъдат омаловажавани и първите прояви на влошаване на отношенията между децата, както и поведението, което е неприемливо. Тези ситуации представляват първо ниво от приетата класификация (*Приложение 1*). Необходимо е още при най-малките сигнали и съмнения за тормоз да се предприемат стъпки, за да се предотврати ескалация на насилието и да се изпрати ясно послание, че такова поведение няма да бъде толерирано. Вниманието трябва да бъде насочено както към проявите на физически тормоз, така и към неговите социални и психологически измерения.

1.1. Прекратяване на ситуация на насилие и тормоз:

Задължение на всеки служител в детската градина е да се намеси, за да прекрати ситуация на насилие/тормоз, на която е станал свидетел или за която е получил сигнал (от дете, родител или друг служител от детската градина):

- в случай на физически тормоз децата трябва да бъдат разделени и да се прекрати физическият контакт между тях незабавно; когато има опасност за живота на детето, неговото здраве и физическия интегритет може да се използва разумна физическа сила под формата на избутваване, издърпване, задържане на място.
- не трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това може да се случи на по-късен етап. Важното е учителят ясно да обяви пред всички, че това е насилие и то е недопустимо поведение. В този момент не е добре да се разпитва за подробности и детето, което е потърпевшо, особено в присъствието на детето, което е нанесло насилието/тормоза и на други деца, защото това може да урони неговото достойнство.
- фокусът на интервенцията трябва да бъде насочен към децата - свидетели на насилието, към средата, а не към активните участници и потърпевшите в ситуацията на насилие;
- когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата или да се наложи друга предварително съгласувана мярка.

1.2. Подход за възстановяване на щетата

Подходът за възстановяване на щетата се основава на принципа, че „всяка щета, нанесена на друг, трябва да бъде възстановена“ и включва съответните действия в тази посока. Важно е преди да се прилага подходът да бъде предварително съгласуван с цялата общност, включително и с децата, и да бъде част от политиката на институцията. Възстановяване на щетата е принцип, който предполага, че хората правят грешки. Грешките следва да бъдат поправени, като същевременно не се налагат наказания. Този принцип подчертава поемането на отговорност за неприемливо поведение и за позитивно решаване на проблема. Възстановяването на щетите успешно може да се прилага за материални и за нематериални щети.

Подходът за възстановяване на щетата изисква време и по-задълбочен разговор с детето, което е извършило насилие, за да му се помогне да разбере какви са последствията от неговата постъпка. Поради тази причина е най-добре този подход да се приложи от учителя на групата или психолог. Важно е учителят със спокоен и умерен тон, както и с държанието си, да покаже ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на самото дете, и че се действа с оглед отново да се възстановят ценностите, към които цялата детска градина се придържа, а не за да бъде наказано:

- като първа стъпка учителя изслушва детето. Не е желателно детето да се изслушва съвместно с потърпевшото дете;
- ключов момент във възстановяването на щетата е, че учителят да разговаря с детето, а детето само предлага как ще поправи грешката си, с което отново ще се възстанови нарушената ценност. С това негово предложение трябва да се съгласи и детето, което е потърпевш от насилието. Този процес се медира от ангажирания в случая учител/педагогически специалисти.
- след изясняване на ситуацията и постигане на договореност, учителят за определен период от време проследява поведението на децата и дава обратна връзка. Учителят може да потърси съдействие и от другите учители, които също да наблюдават поведението на децата и да реагират своевременно.
- насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността.

1.3. Действия при инцидент, криза или при повторна ситуация на насилие или тормоз

При повторна ситуация на насилие или когато има случай на инцидент или криза се следват предписанията от механизма, описани в *Приложение 1*. Класификация на формите на тормоз и предприемане на съответни действия:

- при инциденти и кризи се препоръчва работа в групов формат (например работа с цялата група), като кризисна интервенция е от минимум 45 минути до 1 час и 30 мин. в определени рамки - затворено пространство, в което участниците не допускат нови лица, и др. Предлага се пространство, в което да се вентилират емоциите от преживяното и да се даде възможност за преработка.

Необходимо е при липса на съответни специалисти (психолог, педагогически съветник в детската градина) да се потърси съдействие от Националната мобилна група за психологическа подкрепа, състояща се от кризисни психолози към МОН, мобилната група или специалист от услуга в общността или мобилни кризисни психолози от

Държавната агенция за закрила на детето. Честа спонтанна реакция на възрастните е заставането на страната на „жертвата“ и наказване на „насилника“. Ключово при интервенцията на възрастните е приемането на разбирането, че детето, обект на тормоз, не се нуждае от състрадание, а детето, извършител на тормоз, не се нуждае от наказание, особено което го унижава, а от разбиране и емпатия (съпреживяване), за да може то да развие това чувство към другите;

- работата с деца, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към формиране на умения за справяне с подобно поведение. Важно е учителят да поговори с детето, по възможност още същия ден (или веднага след като е разбрал за случая, ако се касае за ситуация, за която е научил случайно) и да разбере какво точно се е случило. Ако е необходимо отделни факти могат допълнително и дискретно да бъдат проучени;
- погрешно е открито и публично пред другите деца да се оказва подкрепа на потърпевшото дете, защото това допълнително ще урони достойнството на детето пред неговите връстниците. При този първи разговор е важно да се предложи на детето подкрепа, като се разговаря с него какво точно ще му помогне да се почувства сигурно;
- необходимо е да се подчертае поверителността на разговора, като се спомене кои ще бъдат уведомени за случилото се;
- детето трябва да почувства доверие и сигурност за споделяне, което е особено важно ако насилието се повтори.
- не е препоръчително да се прави среща между детето, върху което е упражнено насилието, и детето, което е извършило насилието, с цел да се помирят и да се разберат. Такива срещи могат да доведат до неблагоприятни последици. При създаване на необходими условия и след съответно обучение на специалистите в детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено може да се реализира медиация с цел възстановяване на емоционалната и моралната щета и взаимовръзките между децата.
- Детето се наблюдава в следващите поредни дни, за да се увери как се чувства, и при необходимост отново се води разговор с него;
- необходимо е да се работи с наблюдателите не само на нивото на превенцията, но и след ситуация на тормоз;
- не се отстраняват наблюдателите, когато се прекратява или управлява ситуация на тормоз, като всички, които са били там, следва да видят какво се прави съгласно правилата на институцията;
- валидират се правилата и етиката на поведението и се подкрепят тези, които са се намесили в защита ценностите на институцията. На останалите се споделя очакването да направят същото, ако се случи в бъдеще;
- насърчават се отговори на насилието с думи, търсене на помощ и съобщаване за случая;
- при преценка детето може да бъде насочено към услуги в общността.

1.4. Насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността.

Насочването на детето и неговите родители към консултация и психологическа работа следва да се осъществява от учителите в групата. Насочващият трябва да е запознат с услугите в общността и да даде пълна и конкретна информация на родителите за възможните услуги и програми - къде може да се консултират, колко струват

консултациите, какво представляват консултациите, какъв е метода на работа и т.н. В детската градина има актуална информация за наличните услуги в общността, като центрове за превенция и консултативни кабинети към местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, центрове за обществена подкрепа, комплекси за социални услуги, общински съвети по наркотичните вещества, програми, предлагани от неправителствени организации и др. Важно е насочването да се направи конкретно и с грижа, за да могат родителите и детето да се възползват, а не да го приемат като мярка за наказание.

1.5. Действия при насилие на дете срещу член на екипа на институцията.

Действието се прекратява незабавно от възрастен, който е в близост до мястото на извършеното насилие.

Оказва се помощ в случай, че има пострадал/пострадали.

Детето трябва да бъде отделено с оглед на възстановяване на сигурността.

Отделянето на детето може да бъде временно до успокояването му, осъществява се психологическо консултиране/кризисна интервенция.

Уведомяват се родителите на детето.

С детето започват дейности за установяване на причините, изясняване на ситуацията, оценка на проблема. С него задължително разговаря психолог или педагогическия съветник. Последният дава становище след оценката на проблема и поведението за целите на вземането на решение за последствията от Педагогическия съвет. Детската градина организира провеждане на педагогически съвет за вземане на решение за последващи действия. Обсъждат се възможни действия и се прави план за работа с детето.

1.6. Действията при насилие на възрастен срещу дете.

При насилие на възрастен над дете незабавно се подава сигнал към ОЗД и/или полиция и се свиква Координационния механизъм за дете в риск. Детската градина, извършва последователни действия - описани в *Приложение 3: Кога, кой и къде може да подава сигнал за дете в риск?*

С пострадалото дете разговаря психолог или педагогически съветник, който прави оценка и изготвя становище.

Приложение 3:

КОГА, КОЙ И КЪДЕ МОЖЕ ДА ПОДАВА СИГНАЛ ЗА ДЕТЕ В РИСК ?

1. Кога се подава сигнал за дете в риск?
2. Кой подава сигнал за дете в риск или в ситуация на насилие и тормоз?
3. Къде може да се подава сигнал за дете в риск или в ситуация на насилие и тормоз?

1.1. Кога се подава сигнал за дете в риск?

Съгласно Закона за закрила на детето (чл. 7, ал. 1) „Лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми дирекция „Социално подпомагане”, Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи. Съгласно ал. 2 „Същото задължение има и всяко лице, на което това е станало известно във връзка с упражняваната от него професия или дейност, дори и ако то е обвързано с професионална тайна“.

1.2. Кой подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз?

При идентифициране на случаи на насилие и тормоз на деца в детската градина, директорът следва да бъде незабавно уведомен. От страна на институцията сигналът се подава от директора. Всеки член на институцията, който е станал свидетел на ситуация на насилие и тормоз, е длъжен незабавно да уведоми ОЗД и /или полицията.

Съгласно Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето (чл.10, ал.5) в случаите, отнасящи се до насилие над дете, се разглеждат и анонимни сигнали.

В случай на подозрение за ситуация на тормоз, всеки служител в институцията може да проведе консултация, като се свърже с Националната телефонна линия за деца и разговаря с консултант на **телефон 116 111**, а в ситуации на кибернасилие и кибертормоз - да се свърже с Националния център за безопасен интернет на **телефон 124 123** или чрез сайта **www.safenet.bg** .

1.3. Къде може да се подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз?

Към Държавната агенция за закрила на детето функционира Национална **телефонна линия за деца 116 111**, която работи 24 часа в денонощието. Линията е с национално покритие, достъпна от територията на цялата страна, напълно безплатна за обаждащите се, независимо дали звънят от стационарен или мобилен телефон. Националната телефонна линия за деца предоставя консултиране, информиране и помощ по всякакви въпроси и проблеми, свързани с деца. Към нея при необходимост могат да се обръщат за съдействие и професионалисти. В случай, касаещи насилие и тормоз в интернет (кибернасилие и кибертормоз), сигнал може да се подава към Националния център за безопасен интернет. Към центъра функционира консултативна линия, отворена в работните дни между 10 и 16 часа на **телефон 124 123**, имейл **helpline@online.bg** и чат в сайта **www.safenet.bg**. Консултациите на линията са анонимни и на нея могат да се свързват както деца, така и професионалисти и родители. Сигнал може да бъде подаден и към националния телефон за **спешни повиквания: 112**. Според Координационния механизъм, в случай че сигналът за насилие бъде приет от някой от визираните органи

за закрила - получен от дирекция „Социално подпомагане“ (отдел за закрила на детето), Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи, съгласно чл. 7 от Закона за закрила на детето той е длъжен да уведоми за това останалите незабавно до 1 час от регистриране на сигнала, включително по телефон и факс. Сигналът се изпраща в дирекция „Социално подпомагане“ по настоящия адрес на детето. Съгласно Координационния механизъм във всеки един отдел „Закрила на детето“ при дирекция „Социално подпомагане“ началникът на отдела е на разположение, като той определя отговорен социален работник. В отдел „Закрила на детето“ определеният отговорен социален работник извършва проверката на сигнала до 24 часа от неговото постъпване.

При проучването на сигнала социалният работник може да потърси съдействие от страна на детската градина - информация за детето, за взаимоотношенията му с децата, впечатленията на учителите, т.е. информация, с която да бъде направена оценка на случая. При проучването на сигнала и предприемането на действия се изисква работа в екип от страна на различни специалисти, за да се направи точна оценка и да бъдат съгласувани действията на различните специалисти. В случай че бъде установен риск за детето, трябва да бъдат предприети мерки за закрила и да започне работа по случая. Изготвя се общ план, в който се описват планираните мерки, като социалният работник е отговорен и следи за изпълнението на плана. Мултидисциплинарният екип на местно равнище следва да си постави единна стратегическа цел, за постигането на която следва да изготви съвместен план за действие с разписани конкретни задачи със срок за изпълнение. Всеки един от посочените по-горе участници в мултидисциплинарния екип набелязва и предлага на останалите от екипа конкретни задачи по случая, които да изпълни, съобразно собствените си правомощия и в съответствие с нормативната уредба. Конкретните задачи за изпълнение следва да бъдат зададени така, че да може всеки участник да действа съобразно оперативната си самостоятелност, като изпълнението на конкретните дейности и задачи бъде подкрепено със съдействието на останалите участници и в същото време това да спомогне за крайния резултат - дългосрочна цел, която трябва да гарантира в най-голяма степен интереса на засегнатото дете.

Ролята на социалния работник е свързана с проучване на семейната среда и предприемане на мерки за закрила. В същото време той има правомощията и ангажимента да консултира родителите, да подпомогне тяхната ангажираност в работата с детето на равнище детска градина. Социалният работник може да консултира семейството, да насочи родителите и детето към подходящи социални услуги и консултации.

Приложение 4 :

АЛГОРИТЪМ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА МЕХАНИЗМА ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА И НАСИЛИЕТО В ДГ № 103 „ПАТИЛАНСКО ЦАРСТВО“

Основен принцип при изграждането на политика за противодействие на тормоза в детската градина е прилагането на цялостен подход, полагане на координирани и последователни усилия за предотвратяване на тормоза и създаване на по-сигурна среда за децата. За да се изгради защитната мрежа е необходимо да се поставят ясни граници, да се формират ценности, да се създадат правила и процедури, които не допускат прояви на насилие и тормоз в ДГ № 103.

Цели на дейностите за противодействие на тормоза:

- успешно да се намалят факторите, които са свързани със средата в градина и допринасят за проявата на агресия, както и за утвърждаване на агресивни модели на поведение;
- да се повлияе и промени поведението на всяко дете, а не да се съсредоточат усилията само върху преките извършители и потърпевши;
- да се обърне внимание на всички проявления на това явление, а не само на неговите физически форми.

Алгоритъмът разписва конкретни задачи и съответните им срокове с оглед на реализирането на **дейностите по превенция и интервенция** съгласно Механизма за противодействие на тормоза и насилието в детската градина:

1. Запознаване на педагогическите специалисти и останалите служители с Механизма за противодействие на тормоза и насилието в детската градина по ред определен от директора .

Срок: месец септември 2022 г.

2. Създаване/ актуализиране на политиката в детската градина в съответствие с препоръките, описани в Механизма.

Срок: месец септември 2022 г. и при необходимост

3. Създаване на Координационен съвет - състав (председател, членове) със заповед на директора на ДГ № 103.

Срок: до 15.09.2022 г.

4. Извършване на „оценка на ситуацията“ в началото на учебната година и анализ на резултатите от Координационния съвет.

Срок: до втората седмица на м. октомври 2022 г.

5. Изготвяне/актуализиране на едногодишен план от Координационния съвет на базата на резултатите от „оценка на ситуацията“ и спецификата на детската градина. Планът

съдържа ясни срокове, ангажименти и отговорности за дейности по превенция и интервенция на насилието и тормоза, като следва няколко задължителни стъпки

Срок: до края на месец октомври 2022 г. и при необходимост

6. Утвърждаване от директора на детската градина на конкретен план за противодействие на тормоза, разработен от координационния съвет във връзка с установените и анализирани резултати от анкетирането (изследването).

6.1. В плана се включват дейности на ниво група, детска градина, общност.

6.2. Планът включва конкретни дейности, срокове и отговорници.

6.3. Планът се актуализира ежегодно.

Срок: до края на първата седмица на месец ноември 2022 год.

7. Дейности за превенция

- Актуализиране на Етичен кодекс на ДГ № 103.
- Актуализиране на правила в Правилника за дейността на детската градина на ниво група и ниво детска градина.
- Осигуряване на участие на деца в подготовката, организирането и реализирането на дейности по превенция.
- Планиране на конкретни дейности по превенция на ниво група - отбелязване на празници, участие в инициативи, организиране на ателиета и други.
- Планиране на конкретни дейности по превенция за реализиране на партньорство с родители – провеждане на родителски срещи и др.

7.1. Дейности за интервенция

- Създаване на процедури за действие при инцидент, работа по случай, включително насочване към услуги.
- въвеждане на дневник за случаите на насилие и тормоз за учебната година. Всяка, описана в дневника ситуация, съдържа следната информация: дата , група, участници, вид насилие и ниво, какво е предприето като действие, подпис на служителя.
- изготвяне на годишен доклад от координационния съвет и препоръки за създаване на по-сигурна образователна среда до ръководството на институцията.

8. По преценка на координационния съвет при необходимост и съобразно конкретните нужди се планират дейности за повишаване на педагогическите компетентности, свързани с проблемите на тормоза в детската градина и неговото предотвратяване.

ПРАВИЛА
ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ТОРМОЗА И НАСИЛИЕТО
НА ДЕТСКА ГРАДИНА №103 "ПАТИЛАНСКО ЦАРСТВО", ЗА УЧЕБНАТА
2022/2023 Г.

I. Общи положения

Чл. 1. Правилата определят цялостната организация на дейностите по превенция на риска, техният обхват и отговорностите на работещите в детската градина.

Чл. 2. Правилата регламентират осигуряването на сигурна и безопасна среда за всяко дете.

Чл. 3. (1) Правилата имат за цел да подпомогнат родителите и персоналът на Детска градина №103 "Патиланско царство" в процеса на разпознаване на белезите на насилие над деца и неговото предотвратяване.

(2) Процедурата от правилата указва реда за сигнализиране на органите по закрила на детето, при идентифицирани случаи или при съмнения за насилие над деца.

Чл. 4. Изходни постановки:

(1) Всички, работещи в детската градина, следва да са запознати с видовете насилие върху деца, начините за тяхното разпознаване и последствията върху физическото и психическото развитие на детето, след преживяно насилие.

(2) Всички, работещи в детската градина, задължително се запознават срещу подпис с реда за сигнализиране на органите по закрила на детето, в случаи на идентифицирано насилие или съмнение за такова над дете.

(3) Родителите са запознати с процедурата от настоящите правила и са информирани за правото на персонала да сигнализира органите по закрила на детето, а в случаи на съмнения или симптоми за упражнено насилие над дете.

(4) С децата се организират дейности, съобразно възрастта им и с насоченост към разбиране потребността от общуване без насилие, разпознаване на тормоза и насилието и знание за това към кого да се обърнат, ако поведението на възрастните ги притеснява или изпитват неудобство.

Чл. 5. Педагогическото общуване с децата е насочено към насърчаване на поведение, изключващо насилие между тях и с възрастни.

Чл. 6. В детската градина се организират дейности за развитие на педагогически компетентности у учителите и родителите за справяне с неприемливо поведение на децата и превенция на насилието между децата.

II. Права и задължения на работещите в Детска градина №103 "Патиланско царство"

Чл. 7. Работещите в Детска градина №103 "Патиланско царство" се задължават да полагат адекватни грижи за всяко дете и да създават условия за неговото физическо, психическо и емоционално развитие.

Чл. 8. Работещите в Детска градина №103 "Патиланско царство" не използват средства и методи, които унижават личността на детето или уронват неговото достойнство.

Чл. 9. Не се допуска прилагането на физически методи за наказание над децата, с цел справяне с неприемливо поведение.

Чл. 10. При възникнали съмнения за упражнено насилие над дете се спазва следната последователност на действията:

(1) Член на персонала, който пръв е забелязал симптомите/белезите уведомява учителя/учителите на групата.

(2) Учителят/учителите на групата, вземат решение за продължителността на наблюдение над детето, за евентуални последващи симптоми/белези на насилие.

(3) Учителят/учителите на групата уведомяват директора на Детска градина №103 "Патиланско царство" и членовете на екипа за подкрепа за личностно развитие на детето.

(4) Срокът за наблюдение над детето се определя в зависимост от тежестта на симптомите/белезите.

(5) При повторно забелязване на симптоми/белези координационният екип предлага на директора решение за срока и спешността, с която ще бъдат информирани родителите.

(6) В случаите, когато родителите отказват среща с директора или обясненията, които дават за симптомите/белезите са уклончиви и неясни, директорът незабавно информира отдел „Закрила на детето“ към дирекция „Социално подпомагане“, по адреса на детето чрез лично посещение или на тел. -

(7) Разговорите с детето трябва да стават в обстановка и по начин, който да запазва достойнството му и да не води до задълбочаване на последиците от преживяното.

Чл. 11. В случай, че по тялото на дете се забележат видими белези, незабавно се изисква информация от родителя за произхода на белезите и начина, по който са получени.

Чл. 12. При установено системно, видимо нараняване на дете или в случай, че детето само сподели за упражнено над него насилие, учителите незабавно уведомяват директора на Детска градина №103 "Патиланско царство", който от своя страна незабавно информира отдел „Закрила на детето“ към дирекция „Социално подпомагане“, по адрес на детето, тел. - .

III. Права и задължения на родителите

Чл. 13. Родителите са длъжни да полагат грижи за отглеждането на детето си, които да способстват неговото физическо, психическо и емоционално развитие.

Чл. 14. В общуването с детето си, родителите са задължени да зачитат неговото лично достойнство и право на мнение.

Чл. 15. При прилагането на възпитателни и дисциплиниращи мерки родителите нямат право да използват методи на физическо наказание, както и такива унижаващи личността на детето им.

Чл. 16. (1) Родителите имат право и са длъжни, когато забележат белези от физическо нараняване на детето си, които не са получени в тяхно присъствие, да поискат информация от учителите за начина и произхода на белезите.

(2) Родителят има право да потърси среща и информация от човека, за когото детето им е споделило, с цел изясняване на ситуацията, в случай на установяване на неприемливо поведение от страна на представител на институцията.

IV. Мерки за справяне с неприемливо поведение между децата

Чл. 17. Неприемливо е всяко действие (физическо, словесно или жестомимично) от дете насочено към друго дете, което може да увреди здравето или развитието на детето към което е насочено, уронва неговото достойнство или унижава личността на детето.

Чл. 18. Мерките за справяне с грубо и агресивно поведение у дете, които се предприемат от страна на родителите и на координационния екип на Детска градина №103 "Патиланско царство", се съгласуват предварително между двете страни, еднопосочни и уважителни към детето и неговото семейство.

Чл. 19. При прилагането на мерките за справяне с неприемливо поведение, родителите и работещите в институцията нямат право да използват средства и методи, увреждащи здравето и развитието на детето, както и такива, които уронват неговото достойнство.

Чл. 20. (1) При необходимост и със съгласието на родителите, детето може да бъде насочено за консултиране със специалист (психолог/педагогически съветник) или с личност, която той уважава (наставничество).

(2) Когато поведението на определено дете застрашава здравето или развитието на останалите деца, незабавната консултация със специалист е наложителна.

(3) При отказ на родителите да съдействат, директорът подава сигнал в отдел „Закрила на детето“ към дирекция „Социално подпомагане“, по местоживее на детето.

V. Ред за сигнализиране на органите по „Закрила на детето“

Чл. 21. Органи по закрила на детето са:

(1) Председателят на Държавната агенция за закрила на детето и администрацията, която го подпомага.

(2) Дирекция „Социално подпомагане“.

(3) Министърът на труда и социалната политика, министърът на вътрешните работи, министърът на образованието и науката, министърът на правосъдието, министърът на културата, министърът на здравеопазването и кметовете на общини.

Чл. 22. (1) Всеки, на когото е станало известно, че дете се нуждае от закрила е длъжен да сигнализира органите по закрила.

(2) Това се отнася и за лицата, на които е станало известно в процеса на изпълнение на служебните им задължения, дори ако е обвързано с професионална тайна.

Чл. 23. При наличие на риск за дете или белези/симптоми за упражнено насилие над дете, сигнал се подава до отдел „Закрила на детето“ към дирекция „Социално подпомагане“ по местоживее на детето или на територията, на която е възникнал рискът/насилието.

Чл. 24. (1) Сигналът може да бъде подаден на място в съответната дирекция „Социално подпомагане (ОЗД), по телефона или чрез e-mail.

(2) Сигналът трябва да съдържа име на лицето, което подава сигнала за детето, телефон и адрес за връзка.

(3) Когато сигналът е анонимен той няма да бъде проверен, освен в случаите, когато се отнася за насилие над дете.

VI. Превенция на насилието над деца извън институцията и семейството

Чл. 25. Родителите, учителите и всички, работещи в детската градина, са задължени никога и по никакъв повод да не оставят децата без контрол.

Чл. 26. Родителите, учителите и всички, работещи в детската градина, са задължени:

(1) Системно и целенасочено да обучават децата за предпазване от ситуации, излагащи ги на риск от насилие.

(2) Да използват подходящи за възрастта и разбирането на децата методи за обучение по отношение на собствената им сигурност и безопасност.

Чл. 27. С помощта на подходящи за възрастта на децата подходи, децата целенасочено, системно и последователно следва да бъдат обучавани по отношение на собствената им сигурност и в разбиране на следното:

(1) Децата не са виновни и не носят отговорност за поведението на възрастните.

(2) В случай, че поведението на възрастен ги притеснява или ги кара да изпитват неудобство да споделят с родител, учител или друг възрастен, на кого имат доверие.

(3) Не бива да се доверяват и тръгват с непознати, преди да са съобщили за това на родителите си.

(4) Не бива да се доверяват и да тръгват с хора, които познават (близки, съседи и др.) ако родителите предварително не са информирали детето и учителите, че ще го вземе някой друг от институцията.

(5) Не бива да се качват в коли на непознати.

(6) Ако са останали в къщи сами не бива да пускат в жилището непознати или познати, дори те да твърдят, че ги изпраща някой от родителите.

(7) Не бива да приемат лакомства и подаръци от непознати по никакъв повод.

Чл. 28. В ежедневното си общуване с децата, родителите подпомагат процеса на подготовка на децата за предпазване от рискови ситуации, като ежедневно им напомнят основни правила на поведение.

Чл. 29. Механизмът за действие на персонала при инциденти с деца включва следните стъпки:

(1) Обучение на персонала за развитие на знания и умения как да реагират в случай на инциденти с дете по време на престоят му в институцията и извън него.

(2) При възникнали инциденти с дете се предприемат незабавно следните действия, в описаната последователност:

2.1. при излизане на дете този, който пръв е забелязал отсъствието на детето незабавно информира учителя на групата и директорът на институцията;

2.2. незабавно се организира претърсване на сградата, района на детската градина и околното пространство;

2.3. провежда се разговор с децата и членовете на персонала, които последни са видели детето, за да се установи причината и вероятната посока, в която би тръгнало детето;

2.4. подава се сигнал на телефон 112 за предприемане на действия по издирването на детето;

2.5. информират се родителите на детето.

(3) При влизане на външно лице в сградата или двора на детската градина без разрешението на охраната/длъжностното лице, осъществяващо пропускателен режим:

3.1. член на персонала, който е забелязал лицето се информира за целта на посещенията;

3.2. в случай на неясно или неприемливо обяснение, лицето бива помолено да напусне района на детската градина;

3.3. ако лицето откаже да напусне района, персоналот предприема действия за ограничаване достъпа на лицето до помещенията и пространствата, в които в момента са децата;

3.4. при проява на агресивно поведение от страна на външното лице, незабавно се подава сигнал в РУ на МВР, тел. - ;

3.5. предприемат се действия за осигуряване сигурността на децата до намесата на органите на МВР;

3.6. при изгубване на дете, при посещение на културни, спортни и др. прояви, както и по време на екскурзии и детски лагери се предприемат същите действия, както при излизане на дете.

Заклучителна разпоредба § 1. Настоящите Правила за осигуряване на превенция на тормоза и насилието са приети с решение от заседание на педагогическия съвет, проведено на 15.09.2021г. (Протокол № 01/15.09.2021 г.) и са утвърдени със Заповед №19/15.09.2021г. на директора на институцията.

Координационен съвет в състав:

1. Боряна Василева (председател) - учител, логопед, координатор ДГ №103.....

2. Петя Йорданова - ст. учител ДГ № 103 .....

3. Лилия Борисова - учител ДГ № 103 .....

**ДНЕВНИК ЗА СЛУЧАИ НА НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ В ДГ № 103
ЗА УЧЕБНАТА 2022-2023 ГОДИНА**

№	Дата:	Група:	Вид насилие и ниво:	Предприети действия:	Подпис на учител: